

Στη σκιά της πεταλούδας*

του Ισιδώρου Ζουργού

Λογοτεχνικά, ταξιδιωτικά, βιογραφικά και ιστορικά
— πεζά και ποιητικά — κείμενα για τη Θεσσαλονίκη και την ενδοχώρα της
από τις βιβλιοθήκες των **Γ. Κατσέα**, **Α. Χατζητόλιου** και **Ι. Μπισχινώτη**

Ο Κοσμάς Χατζίδης γνώρισε την Υπαπαντή Λέκα ένα βράδυ της Αποκριάς του 1951 στο κοσμικό κέντρο «Ντελός». Ήταν ένα βράδυ του Φλεβάρη μασκαρεμένο κι αυτό σε Άνοιξη [...]. Η μεγάλη αίθουσα ήταν γεμάτη μασκαρεμένους. Ο Κοσμάς, μετρημένος και πάντα μελαγχολικός, εύκολα αιχμαλώτιζε τα βλέμματα των γυναικών [...] Έκλεινε δύο χρόνια τώρα που δούλευε στου Φλόκα» πρόσκαιρα όπως πίστευε, κι έτσι συνήθως του έδιναν να καταλάβει. Όταν είχε τελειώσει το γυμνάσιο, είχε σκεφτεί κάποιες φορές σοβαρά να πάει στο πανεπιστήμιο. Η ιστορία όμως του αδελφού του, του Ηλία του σταμπαρισμένου, του είχε ελαττώσει τις πιθανότητες να του έδιναν τα απαραίτητα χαρτιά. Ο Μάρκος, ο πατέρας του, του έταξε πως θα προσπαθούσε κάτι να κάνει αν και δεν ήταν του χαρακτήρα του τα παρακάλια σε ξένες πόρτες [...]. Λίγους μήνες νωρίτερα τον Φλεβάρη του '48 είχε βρεθεί στην Εγνατία, σταλμένος από τον γυμνασιάρχη του για δουλειές του σχολείου. Ήταν η μέρα που έφερναν αιχμαλώτους αντάρτες και αντάρτισσες στον μεγάλο δρόμο. Πρόσωπα άπλυτα, σκυθρωπά από την ανάσα του θανάτου με άκρα σε βρόμικες γάζες κι άλλα σε αυτά ακρωτηριασμένα με πατερίτσες. Κάτι θεόρατοι εσατζήδες κλοτσούσαν κουτσούς και γυναίκες και τους βίαζαν να προχωρήσουν, ενώ το εξαγριωμένο πλήθος γιουχαίζε κι έφτυνε τους ηττημένους. Μπροστά από τον κινηματογράφο «Αττικόν» είχε βρεθεί σε απόσταση

αναπνοής με δύο αιχμάλωτες χωριάτισσες, ήταν, έμοιαζαν με αδελφές, το κλάμα τους το σκέπαζε η βουή του δρόμου.

Έφυγε τρέχοντας προς τα κάτω. Έπρεπε να περάσει από το βιβλιοπωλείο του Μόλχο να αγοράσει μαθητολόγια για το σχολείο, προτίμησε όμως να ξεπλύνει τα μάτια του από αυτά που είχε δει, με τη θέα της θάλασσας κι έτσι τράβηξε για το λιμάνι. Άθελά του πλησίασε στον οδό Φράγκων, εκεί όπου είχε ξεψυχήσει ο Ηλίας μέσα στα χέρια του. Έστριψε πανικόβλητος σε κάτι άλλα

Η παρέλαση ανταρτών στη Θεσσαλονίκη του 1948.

* Ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας Ισιδωρος Ζουργός γεννήθηκε το 1954. Υπηρετεί ευσυνειδήτητα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και δημοσιεύει πεζόγραφα και ποίηση από νεαρή ηλικία, συγκεντρώνοντας εξαιρετικές κριτικές για το έργο του (Χαρακτηριστικά ο Χρ. Γιανναράς έγραψε στην Καθημερινή «αν με τον Τσίρκα το ελληνικό μυθιστόρημα έκανε άλμα πέρα από τον Βενέζη, τον Μυριβήλη, τον Καραγάτση, τώρα με τον Ζουργό είναι κιάλας διακριτή η απόσταση πέρα από τον Τσίρκα»). Το απόσπασμα που δημοσιεύουμε είναι από το τέταρτο μυθιστόρημά του «Στη σκιά της πεταλούδας», το οποίο έχει ήδη κάνει την ένατη έκδοσή του – των εκδόσεων «Πατάκη».

στενά, ακηλίδωτα από τέτοιες μήμες.

[...] Εκείνο το καλοκαίρι του '48 ήταν και το τελευταίο που πέρασε κοντά τους, δουλεύοντας στα χωράφια. Σαν να ήταν ένα δώρο που πρόσφερε στον πατέρα του τον μπαξεβάνο, αντίδωρο μάλλον, την ώρα που ο ένας γιος ήταν κάτω από το χώμα και ο άλλος θα εγκατέλειπε τα χώματά τους για πάντα.

[...] Τον ίδιο Σεπτέμβρη με τη βοήθεια ενός καθηγητή του από το γυμνάσιο έπιασε δουλειά στο Φλόκα. Στην αρχή φόρτωμα – ξεφόρτωμα και λίγο απ' όλα. Ύστερα από λίγους μήνες όταν μάθανε για το χαρτί του γυμνασίου, τον βάλανε στα γραφεία [...] Λίγους μήνες αργότερα θα πάρει την πρώτη αναβολή του από τον στρατό, ένα μικρό φύσημα στην καρδιά που εμφανίστηκε αναπάντεχα τον γλίτωσε από το μακελειό στα βουνά.

Εκείνο, λοιπόν, το βράδυ της Αποκριάς του 1951 είχε βγει με τους συναδέλφους του από το γραφείο. Με χίλια ζόρια είχε δεχθεί να φορέσει μόνο ένα αρλεκίνικο καπέλο [...] Η Υπαπαντή από την άλλη, με δύο γειτονοπούλες συντροφιά κι έναν ξάδελφο του πατέρα της [...] Πιο δειλή κι από πραγματική χωριατοπούλα. Απέφευγε μασκοφόρους καβαλιέρους κι επίδοξους χορευτές, που λύγιζαν κάτω από τους ήχους του βαλς και του ταγκό μέσα σ' ένα στριμωξίδι χωρίς τελειωμό [...] Χόρεψαν το πρώτο και το τελευταίο τους βαλς εκεί στην πίστα του «Ντελίσ». Ξεκίνησαν τη ζωή τους με μια συνηγορία, αντιπαθούσαν τους χορούς.

Το επόμενο απόγευμα ήπιαν την πρώτη λεμονάδα στο «Ντορέ», σ' ένα τραπεζάκι δίπλα στην τζαμαρία, που το έλουζε ένας ήλιος αγίνωτος ακόμα. Τα μάτια του ήταν πάντα μελαγχολικά. Ψηλόλιγνος και λυγερός, άστραφτε πάντα από παστράδα. Δεν έπινε, δεν κάπνιζε, τα ρούχα του σιδερωμένα από τον ίδιο, μύριζαν τριαντάφυλλο. Μιλούσε αργά, καθαρά και χαμηλόφωνα [...] Η Υπαπαντή που πάντα τόσο τη φόβιζαν οι άντρες, τον αγάπησε.

Αυτή ήταν τόσο σοβαρή και γλυκιά, δύσπιστη όμως στις ελπίδες και αμάθητη στον έρωτα. Είχε πάει ως τη δευτέρα γυμνασίου. Κάποια μέρα ο πατέρας της, επάνω σε μια κρίση θυμού μετά από μια μεγάλη χασούρα στα χαρτιά, τη σταμάτησε χωρίς λόγο από το σχολείο. Αυτή απόμεινε να κοιτάζει μόνη, καθώς ήταν και μοναχοπαίδι, με τις ώρες έξω από το παράθυρο τη ζωή που σπαρταρούσε, και άχνιζε ερήμην της [...]

Το καφεζαχαροπλαστείο Ντορέ στα μέσα της δεκαετίας του 1960.

Η ίδια η μάνα της [...] κατάλαβε πως η μοναχοκόρη της θα στέγνωνε πριν της ώρας της, προτού κάποιος γαμπρός προλάβει να διασκελίσει την πόρτα του σπιτιού τους. Γκρίνιαξε και πίεσε τον άντρα της να την πάρει μαζί του στο μαγαζί, για να την βλέπει λίγο ο κόσμος και ο ήλιος. Αλλιώς, όπως τον είχε προειδοποιήσει, θα τους έμενε στο ράφι.

Ο Στέργιος Λέκας κρατούσε ένα ευρύχωρο κατάστημα υποδημάτων, παλιό σιλωβωτήριο στην Κολόμβου. Δήλωνε μπαγιάτης Σαλονικιός κι αυτό το είχε σκήπτρο της υπεροψίας του, ήταν επίσης βασιλόφρων και χαρτοπαίκτης. Δεν χώνευε τους πρόσφυγες, τα πολλά λόγια και τις γυναίκες που έβγαζαν γλώσσα [...] Τη γυναίκα του την είχε πάρει μαζί με ένα φορτίο παπούτσια από μια επιχείρηση που είχε φαλιρίσει [...]

Ο Κοσμάς και η Υπαπαντή τρία χρόνια σεργιάνιζαν, παράνομα στην αρχή, αρραβωνιασμένοι ύστερα, πριν παντρευτούν και ανοίξουν σπιτικό. Τα καλοκαίρια γυρνούσαν στην παραλία, στο καφενείο «Η Αύρα» στην πλατεία Ελευθερίας και στην ίδια τη «Ρέμβη» κάποιες φορές [...] Πολλά χειμωνιάτικα απογεύματα στριμώχνονταν για κλεφτά φιλιά στο σινέ «Αλκαζάρ» [...] Η γνωριμία του Κοσμά με τον Στέργιο Λέκα έθρεψε από την πρώτη ματιά μελλοντικούς κραδασμούς [...]

Ο Κοσμάς [...] θα τον ανεχόταν όσο μπορούσε έως ότου το σπίτι του όταν θα το άνοιγε θα ήταν πια το κάστρο του [...]. Ο Γέρος του ζούσε πια μόνιμα στη σιωπή. Κάθε πρωί στο μπαχτσέ του έκανε τον σταυρό του κλείνοντας τα τρία δάκτυλα σφικτά για [...] να μην ξεχνά: τον σκοτωμένο γιο, την πεθαμένη δημοκρατία και την ετοι-

μοθάνατη γη του.

Εκείνα τα χρόνια το λογοδόσιμο και τα αρραβωνιάσματα είχαν ένα άκαμπο θρησκευτικό τυπικό [...] Πήγαν ένα απόγευμα Σαββάτου, όλη μαζί η φαμίλια με σούστα τους. Ο Κοσμάς τους είχε προτείνει να νοικιάσουν ένα ταξί. Ο γέρος δεν ήθελε ούτε να τ' ακούσει. Ήταν χωριάτες νοικοκυραίοι και πρόσφυγες στην καταγωγή δεν είχαν σκοπό να κρύψουν τίποτε από τα δύο [...]

Μπήκαν στο σπίτι της νύφης με κόκκινα μάγουλα από τον αέρα του απόβραδου, τα ρούχα τους, αν και καθαρά και πλυμένα με άσπρο σαπούνι, μύριζαν χρώμα και γύρη από τις χωριάτικες στρατές [...] Είπαν κουβέντες τυπικές κι αντάλλαξαν ευχές. Όλοι τους έδειχναν κάποια ασθενική πρόθεση να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο [...] Ο συμπέθερος θα μπορούσε να ήταν από αυτούς

που είχαν σκοτώσει το παιδί της [...] ο Κοσμάς και η Υπαπαντή ήταν δύο έγκλειστοι από διαφορετικά στρατόπεδα, που ζητούσαν να χτίσουν πάνω στην άμμο [...]

Κάποια στιγμή στην εξώπορτα η Αννίκα αγκάλιασε και φίλησε τρυφερά την Υπαπαντή. Ο Κοσμάς το παρατήρησε με μια ανάσα ανακούφισης και τους ακολούθησε σιωπηλά ως κάτω, εκεί που είχαν αφήσει τη σούστα.

Πήγε μαζί τους ως το χωριό, εκείνη τη νύχτα ήθελε να κοιμηθεί στο πατρικό του. Σ' όλη τη διαδρομή ο ουρανός μες στη γαλήνη του κεντούσε άστρα [...] Ο γέρος κάπνιζε απανωτά σέρτικα τσιγάρα σαν να ήθελε με μια καύτρα να σκορπίσει όλα τα σκοτάδια. Κάπου κάπου τους προσπερνούσαν κούρσες και φορτηγά που τραβούσαν προς τα Γιαννιτσία και τα Κουφάλια.

Γ. Α. Σακελλαρίου, «Πανεπιστήμιο κλειστό», 1984, 24 x 34 εκ.